

Ewig Gestern

Wat Rineke van Daalen een 'hinderlijk verleden' noemt, is voor een ander 'die goeie ouwe tijd' en een derde geeft het de mooie naam van 'nostalgie'. Wat voor de sociologische onderzoeker een vervelend obstakel is, is voor de respondent een mooie herinnering en een aangenaam houvast. Ik vind die hang naar het verleden, 'ewig gestern' in mooi Duits, een van de meest intrigerende bevindingen tijdens mijn eigen onderzoek naar de ervaringen van ouder worden in Ghana. Die 'hang' lijkt van alle tijden en plaatsen. Cicero schreef al dat 'vroeger' (in de tijd van Cato de Oudere) mensen nog respect hadden voor ouderen. De ouderen die ik veertig jaar geleden in Ghana sprak, klaagden over de zedeloosheid van de jeugd van hun tijd, maar veertig jaar later klaagt de jeugd van toen – nu rond de zestig – over de jeugd van tegenwoordig. En als ik een oude Ghanese etnografie opensla, lees ik dat de ouderen van zeventig jaar geleden precies dezelfde klachten hadden over hun jeugdige tijdgenoten. Je zou haast gaan denken dat het in ons brein zit.

In alle gevallen is er sprake van een verheerlijking van het verleden en een veroordeling van het heden; een hodiecentrisme dat voor de ouderen in het verleden zetelt en voor de jonge generatie in het heden (dat straks ook verleden zal zijn). Vanwaar die wijdverbreide neiging bij het ouder worden?

Ik zie het als een achterhoedegevecht van ouderen die het veld nog niet willen ruimen en de jongeren onder de neus willen wrijven dat zij (de ouderen) ook jong, mooi en sterk zijn geweest en veel tot stand hebben gebracht. De jongeren hebben dit niet door in hun onnozelheid en kennen de ouderen alleen als ouderen. Het is net als dokters die hun patiënten alleen als patiënt zien en niet beseffen welk een persoonlijkheid daar in het bed ligt (Gerhard Nijhof klaagde dat de dokter hem alleen in horizontale stand kende). De onnozelheid van de jongeren werkt langs twee kanten want in hun jeugdige overmoed hebben zij ook niet in de gaten dat zij zelf spoedig ook oud zullen zijn en opzij gezet zullen worden.

De ouderen willen zich nog eens duidelijk positioneren tegenover de nieuwe generatie. Hun waarde halen ze echter niet uit het heden maar uit de tijd dat ze zelf jong waren. Er zit een impliciet 'ageism' in hun verheerlijking van de oude tijd. Door *hun* jeugd te etaleren lijken ze de waarde van de ouderdom te ontkennen. Je zou kunnen zeggen dat oud en jong in hun 'conflict' eendrachtig de ouderdom afwijzen en de jeugd prijzen. Hoe slechter en ellendiger die goeie ouwe tijd was, des te voortreffelijker komen zij zelf in die herinneringen naar voren, want zij hadden de kracht die ellende te overwinnen. Zij zijn niet als de 'watjes' van deze tijd die geen benul hebben van armoede, honger en pijn.

Zo denken zij nog indruk te maken op de jonge generatie, maar zij vergissen zich. De ironie is dat hun grootspraak over vroeger en hun afgeven op vandaag averechts werkt en hen juist tekent als oude klagende mensen die niet met hun tijd zijn meegegaan. Zij oogsten slechts meewarige afwijzing, het omgekeerde van wat zij beoogden. Zo speelt de 'hinder van het verleden' niet zozeer de jonge generatie of de onderzoeker parten maar de oudere zelf. Een belangrijke les voor iedereen die met pensioen gaat.

Sjaak van der Geest